

ЕКОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ЕКОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС¹

доц. Сабадаш В.В.

Початок третього тисячоліття охарактеризувався посиленням негативних тенденцій соціально-економічного розвитку, спричинених глобалізацією світогосподарських зв'язків і трансформацією суспільних відносин. На жаль, можемо констатувати, що на сьогодні у процедурах узгодження еколого-економічних інтересів у системі «суспільство – природа» так і не досягнуто значимого прогресу, який би дозволяв оптимістично сподіватися на «новий екологічний порядок», підвалини якого закладено у Ріо-декларації 1992 р.

Для постіндустріальної економіки характерним є продукування і прояв якісно нових глобальних проблем і викликів: екологічний чинник є визначальним у формуванні загальносвітової економічної, соціальної і політичної динаміки. Можна виокремити три групи глобальних проблем: міжнародні соціально-політичні; міжнародні соціально-економічні; екологічні та проблеми людини. Протиріччя, які виникають між індивідами, соціальними групами, підприємствами, найманими робітниками, споживачами, фірмами, великими корпораціями, державами у загальній системі економічних відносин з приводу використання природних ресурсів і екологічних благ призводять до конфліктів. Екологічні протиріччя набувають ознак системної кризи сучасної цивілізації. Підсилені антиекологічними тенденціями господарювання і соціальною напруженістю у суспільстві, вони ставлять під загрозу цілісність існуючих екосистем і можливість подальшого прогресивного розвитку. Глобальний характер екологічних проблем визначається сьогодні такими ключовими напрямками: а) збереження біорізноманіття: скорочення кількості біологічних видів; використання біоресурсів Світового океану, перш за все, рибних ресурсів; погіршення якості природних пасовиськ; б) водні ресурси: дефіцит водних ресурсів; зміна складу водних ресурсів; підвищення рівня морів; зниження рівня ґрунтових вод; пересихання річок; в) кліматичні ресурси: зміни клімату (потепління); тайфунні льодовики; поступове руйнування озонового шару; г) земельні ресурси: порушення технологій землекористування; проблема спустелювання; ерозія ґрунтів; розораність ґрунтів; д) атмосфера: порушення асиміляційного потенціалу атмосфери; зміна складу атмосфери; ж) лісові ресурси: порушення технологій ліскористування; скорочення площ

¹ Матеріал підготовлений і публікується у рамках українсько-російського наукового проекту №Ф28.5/006 «Формування економічного механізму вирішення міжнародних екологічних конфліктів» за фінансової підтримки Державного фонду фундаментальних досліджень України.

лісів, незаконні рубання; з) ресурсна безпека: негативні тенденції на світових сировинних, енергетичних, продовольчих ринках; к) забезпечення екологічної безпеки промислових підприємств і промислових об'єктів; л) екологічні проблеми конверсії військової сфери; м) «екологічна дискримінація», як нерівність доступу до основних природних ресурсів – водних, мінеральних, лісових, земельних і біоресурсів.

Ключова роль екологічного чинника на сучасному етапі розвитку міжнародної співпраці визначається, на нашу думку, наступним: 1) в умовах поступового переходу до постіндустріального суспільства політичного забарвлення набуває екологічний чинник через екологізацію політичних процесів. В результаті формується екологічно орієнтований політичний простір (*еконпростір*). Еконпростір (поряд із економічним, соціальним, політичним, культурним, інформаційним, військовим) стає невід'ємним елементом національної безпеки і визначає тенденції глобальної міжнародної системи безпеки; 2) глобалізація світогосподарських зв'язків та посилення міжнародної співпраці активізує екологічну функцію держави (поряд із економічною, політичною, соціальною, ідеологічною функціями), дія якої має бути спрямована на забезпечення екологічної безпеки та створення і підтримку оптимальних умов життєдіяльності. Ефективним забезпечуючим інструментом є екологічна політика держави. Зовнішня екологічна політика держав (особливо економічно розвинених) стає засобом забезпечення національних інтересів. Високий конфліктний потенціал екополітики вже у найближчій перспективі може призвести до виникнення і розвитку багатьох міжнародних екологічних конфліктів; 3) екологічні протиріччя і конфлікти є серйозним дестабілізуючим фактором геополітичного простору. Екодеструктивний прояв конфліктного фактору характеризується такими основними напрямками: обмеженість основних сировинних ресурсів; обмеженість територій, придатних для проживання і ведення господарства (економічного простору); знищення біорізноманіття (флора, фауна, екологічні функції екосистем); зростання чисельності населення (демографічний тиск на обмежені природні ресурси); екоімперіалізм, як засіб забезпечення екологічної і національної безпеки окремими державами (провадження агресивної екологічної політики, спрямованої на заволодіння або розпоряджання екологічними благами – прямий шлях до екологічних конфліктів).

Сталий (неконфліктний) розвиток суспільства передбачає гармонійне поєднання таких компонентів, як соціальне благополуччя, якісне навколишнє природне середовище і адекватна, неконфліктна екополітика. Усвідомлення того факту, що природу, як суб'єкта, неможливо виключити із суспільних економічних відносин, визначає необхідність продовжувати пошук ефективних механізмів і інструментів узгодження еколого-економічних інтересів з метою запобігання міжнародним екологічним конфліктам.